שבועת הדיינין פרק ששי שבועות

לט.

שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני [1]לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו שנאמר [2]אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרובו שנאמר [3]ומבשרך לא תתעלם וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו שנאמר [4]אלה וכחש [א] [א]ואימא עד דעביד להו לכולהו לא ס"ד דכתיב [5]מפני אלה אבלה הארץ וכתיב [6]על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו שנים ושלשה דורות וכאן נפרעין ממנו לאלתר שנאמר [7]הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו הוצאתיה לאלתר ובאה אל בית הגנב זה הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חבירו וטוענו ומשביעו ואל בית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו הא למדת דברים שאין אש ומים מכלין אותן שבועת שקר מכלה אותן אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע העומדין שם אומרים זה לזה [8]סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וגו' [ב]וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת ב"ד שכן מצינו במשה רבינו כשהשביע את ישראל אמר להן דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי שנאמר [9]ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מנין ת"ל [10]ואת אשר איננו ואין לי אלא מצוה שקיבלו עליהם מהר סיני מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מנין ת"ל [11]קימו וקבלו [ג]קיימו מה שקבלו כבר מאי אף היא בלשונה נאמרה כדתנן [ד]אלו נאמרין בכל לשון [א]פרשת סוטה [ב]וידוי מעשר [ג]קריאת שמע [ד]ותפלה [ה]וברכת המזון [ו]ושבועת העדות [ז]ושבועת הפקדון וקאמר נמי שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה אמר מר אומרין לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא מ"ט אילימא משום דאתיהב בסיני עשר דברות נמי אתיהב ואלא משום דחמירא ומי חמירא [ה]והתנן [ו]אלו הן קלות עשה ולא תעשה חוץ מלא תשא חמורות זו כריתות ומיתות ב"ד ולא תשא עמהן אלא כדקתני טעמא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה לא נאמר בהן לא ינקה והכתיב [12]ונקה לא ינקה ההוא מיבעי ליה לכדרבי אלעזר דתניא [ז]רבי אלעזר אומר אי אפשר לומר ונקה שכבר נאמר לא ינקה א"א לומר לא ינקה שכבר נאמר ונקה הא כיצד מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו וכל עבירות שבתורה ממשפחתו לא והכתיב [13]ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו ותניא אמר ר"ש אם הוא חטא משפחתו מה חטאת לומר לך אין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולה מוכסין ושיש בה לסטים שאין כולה לסטים מפני שמחפין עליו התם בדינא אחרינא הכא בדינא דידיה כדתניא רבי אומר והכרתי אותו מה ת"ל לפי שנאמר ושמתי אני את פני יכול כל המשפחה כולה בהיכרת ת"ל אותו אותו בהיכרת ולא כל המשפחה כולה בהיכרת וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו [ח](שנאמר אלה וכחש וכתיב על כן תאבל הארץ ואימא עד דעביד להו לכולהו לא ס"ד דכתיב מפני אלה אבלה הארץ) וכל עבירות שבתורה מכל העולם לא והכתיב [14]וכשלו איש באחיו [ט]איש בעון אחיו מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה

התם

שכל העולם נזדעזע. לקמיה בעי ליה: **אם פיך.** שבועת שקר: **לחטיא את בשרך.** את קרובך: **פוטרין אותו מיד.** ואין משהין אותו כאן שלא יחזור בו וע"כ ישלם מיד שקיבל עליו בב"ד: **הרשעים.** מפרש לקמיה [ע"ב]: **אלא על דעתנו.** הא פריכא טעמא משום קניא דרבא בפרק ג' (לעיל דף כט.): **לא אתכם.** כלומר לא כשאתם במחשבות לבבכם: **פרשת סוטה.** כשמשביעין אותה ישביעוה בלשון שהיא שומעת: **וידוי מעשר.** בערתי הקודש (דברים כו). וטעמא דכולהו מפרש במסכת סוטה: **ולא תשא עמהן.** אלמא לא חמירא מכריתות ומיתות ב"ד: **מנקה הוא לשבים.** וכאן אף לשבים לא ינקה בלא פרעון: **בדינא אחרינא.** בפורענות קלה ולא בפורענות הבאה עליו:

חלה

ואין בשרך **אלא** קרובים. ולע"ג דבפרק במה מדליקין (שבת דף לג:) נפקא לן מהאי קרא דבעון נדרים בנים מתים כשהן קטנים אבל גדולים לא וכ"ש ממשפחתו לא היינו בנדרים אבל שבועה אפילו כל משפחתו נענשים דקרא איירי בתרוייהו אל תתן את פיך איירי בשבועה ולמה יקצף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך דמשמע בנים דוקא איירי בנדר:

שנאמר אלה וכחש וגו'. כל עבירות שבתורה לאו דוקא אלא כלומר הנך דלא הוו כיוצא בשבועה דהא מוכח בפ"ק דקדושין (דף יג.) דמשום עריות לחודייהו אבלה הארץ: **אם** אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד. פי' בקונטרס שלא יחזור בו קודם שילא מב"ד והא דאמרינן בריש המפקיד (ב"מ דף לד.) אמר הריני משלם וחזר ואמר איני משלם מהו מי אמרינן מהדר קהדר ביה או דלמא דחויי קא מדחי היינו קודם שילא מב"ד א"נ אפילו אחר שילא ולאי דעתיה למהדר אע"פ שאינו יכול לחזור בו לא מיקני ליה כפילא דבעי אטרוחי לבי דינא כדאמרי' התם (דף לה.) גבי ההוא דאפקיד כיפי ואדרבה משם ראיה היא דלא מצי הדר דאי מצי הדר ביה אמאי אית לן למימר לדחויי קמכוין ועל כן נראה פירוש הקונטרס ולא כמו שפר"ת בספר הישר בפרק זה בורר (סנהדרין דף כד. ושם) בשמעתא דנאמן עלי אבא דמצי הדר ביה ומביא ראיה מההיא דהמפקיד והכי פירושא דפוטרין אותו מב"ד שמתוך כך יהא בוש מלחזור בו ועוד דשוב נמצא בשם ר"ת דההיא דהמפקיד איירי באומר הריני משלם חוץ לב"ד א"נ לא יצא מב"ד כדפי' אבל אם אמר בב"ד וחזר ואמר חוץ לב"ד איני משלם לא מצי הדר ביה וכההוא דזה בורר גופיה משמע כפי' הקונטרס דתניא היה חבירו חייב לו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך ר"ת אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו ואמרינן בגמרא לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים משמע לאחר גמר דין אע"פ שלא נדר לו בחיי ראשו עדיין ומיהו י"ל דלא קרי גמר דין אלא כשנדר לו כבר בחיי ראשו וכן משמע בפ' יש נוחלין (ב"ב דף קכח.) לפי גי' ר"ח גבי עבדי גנבת והוא אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך כו' דגרס דנוקך השבע וטול ונשבע אינו יכול לחזור בו משמע דוקא כשנשבע אבל קודם שנשבע יכול לחזור בו ויש ספרים דגרסי התם נשבע ואינו יכול לחזור בו:

קיימו מה שקבלו כבר. תימה דבפ"ק דמגילה (דף ז.) איכא תנאי טובא דדרשי דאסתר ברוח הקודש נאמרה מקראי ושמואל דריש ליה מקיימו וקבלו קיימו למעלה מה שקבלו למטה ומסיק רבא דלכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל והא אדשמואל נמי אית ליה פירכא דלאצטריך למידרשה נמי כי הכא ורבא גופיה דרש כי הכא קיימו מה שקבלו כבר בשבת פ' ר"ע (דף פח.) והא דלאצטריך לדרשא אחריתי רבא גופיה משיב ליה פירכא בסוף פ"ק דחגיגה (דף י.) גבי היתר נדרים פורחין באויר דמייתי קראי טובא שיש להם על מה שיסמכו ומסיק רבא כולהו אית להו פירכא דאתו לדרשא אחריתי לבר מדשמואל ויש לומר דבסוף פרק קמא דחגיגה ודאי משיב להו פירכא משום דלשמואל ליכא פירכא כלל דלא מיבעי ליה לדרשא אחריתי אבל בפ"ק דמגילה (דף ז.) פריך לכולהו אגופיה דקרא לבר מדשמואל דליכא פירכא כולי האי אלא דלאצטריך לדרשא אחריתי (ובחגיגה ד"ה דלמא תירצו באופן אחר): **ואלו** נאמרין בכל לשון כו'. תימה דלא תני במתניתין שבועת הדיינין ושבועת ביטוי דכיון דתנא אלו ליכא למימר תנא ושייר וי"ל דליכא שום גוונא בהנהו דתני דליתיה בהני להכי תני להו למודייהו: [ועיין תוספות יבמות פ"ד: ד"ה אלא ותוספות כתובות כט. ד"ה ועל ותוספות זבחים פד. ד"ה הלן ועי' תוספות שבת עה: ד"ה חסר אחת]:

התם

מסורת הש"ס

א) קדושין יג., ב) לעיל כט. נדרים כה., ג) שבת פח., ד) סוטה לב. ברכות מ:, ה) [צ"ל והתניא], ו) יומא פה: [תוספתא יומא פ"ד], ז) יומא פו., ח) [כל זה ליתא בע"י], ט) סנהדרין מ: י) מה. יעב"ץ, כ) [וכן מפרש הש"ס בסוגיא דהכא לקמן ע"ב וקל"ע], ל) [דף לב: לג.], מ) [וע"ע תוס' סנהדרין כז: ד"ה שלם], נ) [כלאי' קדושין טז:].

תורה אור השלם

1. לא תשא את שם יי אלהיך לשוא כי לא ינקה יי את אשר ישא את שמו לשוא: שמות כ ו
2. אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך: קהלת ה ה
3. הלוא פרס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם: ישעיהו נח ז
4. אלה וכחש ורצח וגנב ונאף פרצו ודמים בדמים נגעו: הושע ד ב
5. כי מנאפים מלאה הארץ כי מפני אלה אבלה הארץ יבשו נאות מדבר ותהי מרוצתם רעה וגבורתם לא כן: ירמיהו כג י
6. על כן תאבל הארץ ואמלל כל יושב בה בחית השדה ובעוף השמים וגם דגי הים יאספו: הושע ד ג
7. הוצאתיה נאם יי צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו: זכריה ה ד
8. וידבר אל העדה לאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם: במדבר טז כו
9. ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את הברית הזאת ואת האלה הזאת: דברים כט יג
10. כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני יי אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום: דברים כט יד
11. קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם ולא יעבור להיות עשים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה: אסתר ט כז
12. נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה לא ינקה פקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים: שמות לד ז
13. ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אתו ואת כל הזנים אחריו לזנות אחרי המלך מקרב עמם: ויקרא כ ה
14. וכשלו איש באחיו כמפני חרב ורדף אין ולא תהיה לכם תקומה לפני איביכם: ויקרא כו לז

עין משפט
נר מצוה

כד א מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה ו סמג עשין ט:

כה ב מיי' פי"א מהל' מעשר שני הלכה ה סמג עשין קלח:

כו ג מיי' פ"ג מהלכות ק"ש הל"ו סמג עשין יח טוש"ע או"ח סי' סב סעיף ב:

כז ד טוש"ע או"ח סי' קא סעיף ד:

כח ה מיי' פי"א מהל' ברכות הלכה ו סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפה סעיף א:

כט ו מיי' פי"ב מהלכות שבועות הל"ג סמג לאוין רמא:

ל ז מיי' שם פ"ו הל"ו סמג שם:

לא ח מיי' פי"א מהל' תשובה הל"ב ופי"ב מהלכות שבועות הל"ב:

◆

גליון הש"ס

גמ' אותו בהכרת. עי' תוי"ט פרק א משנה ב דכריתות:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' ואימא עד דעביד להו לכולהו לא ס"ד דכתיב מפני אלה אבלה הארץ. כ"ז נמחק (וכן ליתא בכמה דפוסי' ובתחלה העתיקה הגמ' כל הברייתא כמ"ש בתוספתא דסוטה והדר מפרש לה אחת אחת לקמן ואימא עד כו'):

◆

מוסף רש"י

דכתיב מפני אלה אבלה הארץ. בעלמא כתיב מיהא שמעינן מינה דאכל חדא קאמר על כן תאבל (אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף פרצו ודמים בדמים נגעו) דהא אלה חד מהנך דקרא קמא היא (קדושין יג. עי"ש ובהגהות הגר"א כאן). **וכשמשביעין אותו.** גבי שבועת הדיינין תניא לה המשביעין את המתחייב שבועה בב"ד (לעיל כט.). **ולא אתכם לבדכם.** לא כשאתם סבורים כאשר בלבבכם (שם) הכי פירושו איני משביע אתכם על דעתכם לבדכם (נדרים כה.). **פרשת סוטה.** כשהכהן משביעה (ברכות מ:) מה שהכהן אומר לה, ולא אמרינן צריך לאומרה בלשון הקודש כדרך שנכתב (סוטה לב.). **וידוי מעשר.** בשנה השלישית בערתי הקודש מן הבית (דברים כו) שהוא תולש כל מעשרותיו ומבערן מביתו ואין יכול עוד להשהותם ונותן מעשר ראשון ללוי ומעשר עני לעניים ומעשר שני של שתי שנים שעברו מעלהו לירושלים עכשיו אם לא העלהו ומתודה בערתי הקודש זה מעשר שני, וגם נתתיו ללוי זה מעשר ראשון, לגר ליתום ולאלמנה זה מעשר עני, ואומרו בכל לשון ולא אמרינן בלשון זה הוקיקו הכתוב לאומרה בלשון הקודש (סוטה לב.). **ושבועת העדות ושבועת הפקדון.** בכל לשון שהשביעוהו וכפר ולא הודה, חייב קרבן עולה ויורד האמור בשבועת העדות ואשם גזילות בשבועת הפקדון (שם). **אי אפשר לומר נקה שכבר נאמר לא ינקה.** דכתיב נקה לא ינקה גבי הדדי (יומא פו.). **איש באחיו.** איש בשביל אחיו (סנהדרין כז:).

◆

רבינו חננאל

ות"ח לכתחלה בתפישת [תפלין]. שבועה מעומד ות"ח מיושב: ת"ר שבוע' הדיינין אף היא בלשונה נאמרה. אומרים הוי יודע שכל העולם נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה למשה בסיני לא תשא. מאי טעמא כל העבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה ה' וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך וגו' ואין בשרו אלא משפחתו שנאמר ומבשרך לא תתעלם. וגם מכל העולם נפרעין משבועת שוא שנאמר אלה וכחש וגו' וכתיב על כן תאבל הארץ וגו'. וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו ובשבועה לא שנאמר הוצאתיה לאלתר נאם ה' ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע וגו' אל בית הגנב זה גונב דעת הבריות שאין לו אצלו ממון וטוען ומשביעו. ואל בית הנשבע בשמי לשקר זה שבועת שקר כמשמע'. ולנה בתוך ביתו זו האלה. וכלתו את עציו ואת אבניו הא למדת כי האבנים שאין האש מכלתן שבועת שקר מכלתן. אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד. ואם אמר הריני נשבע העומדים שם אומרים סורו נא מעל אהלי (האנשים) הרשעים האלה. וכדתניא ר' שמעון בן טרפון אומר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שתלה על שניהם. פי' על זה שנשבע לשקר ועל זה שנתן לו בלא עדים וגרם לו לכפור ולישבע. ואסיקנא כל עבירות שבתורה נתפש איש בעון אחיו שנא' וכשלו איש באחיו [בעון] אחיו מלמד שכל ישראל ערבין זה לזה. והני מילי שיש בידו למחות ולא מיחה אבל שאר ישראל לא. ובשבועת שקר נתפשין הכל וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על מה שבדעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתנו ועל דעת ב"ד. ואמרינן למה ליה למימר הכי. משום קניא דרבא והאי קניא דרבא מפורש בנדרים פרק ד' נדרים החירו [א] וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל על דעתו ועל דעת המקום השביעם שנאמר ולא אתכם לבדכם אנכי כלומר על דעתי. אשר ה' אלהיך כורת עמך היום כלומר על דעת המקום. דההוא גברא דאתחייב ליה שבועה לחבריה והוה נקיט [קניא] בידיה ומסתמיך עליה כדבעי לאשתבועי. אמר לתובע נקוט לי הדין קניא דבעינא למיתפס ס"ת בידי ושקלה מיניה ונשבע לו שפרעתיה. וכיון דחזיא דאשתבע שדייה ברוגזיה לההוא קניא ואיתברא ואישתפוך זוזי לארעא. ואשתכח דבקושטא אשתבע דהא יהיב ליה קניא ובגווה הנהו זוזי

[א] כאן צ"ל מ"ש לקמן דהכוא נגרה סי' עד סה"ד.